

*Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Шосткинський інститут*

**КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ
ТА УПРАВЛІННЯ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

*Індивідуальна тема: Особливості розвитку малого та середнього бізнесу в
Україні*

Спеціальність 6.051 «Економіка»

Завідувач кафедри: _____ / Гур О. М. /

Керівник роботи: _____ / Гур О. М. /

Виконавець: _____ / Самойлов О. С. /
П.І.Б.

Шостка 2022

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС ЯК ГОЛОВНА ЛАНКА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	5
1.1. Сутність економічної категорії «малий і середній бізнес»	5
1.2. Нормативно-правове регулювання діяльності бізнес структур в Україні 7	
1.3. Роль малого та середнього бізнесу в розвитку ринкової економіки	9
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	11
2.1. Соціально-економічні умови розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.....	11
2.2. Перешкоди до розвитку підприємницького корпусу в Україні	15
2.3. Сучасні тенденції та перспективи розвитку бізнесу в Україні.....	18
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ УМОВ ТА СТАНУ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ НА ПРИКЛАДІ ПРАТ "ШОСТКИНСЬКИЙ ХЛІБОКОМБІНАТ"	21
3.1. Організаційно-економічна характеристика ПрАТ "Шосткинський хлібокомбінат"	21
3.2. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства	24
3.3. Аналіз залежності розвитку ПрАТ "Шосткинський хлібокомбінат" від соціально-економічного стану національної економіки.....	29
3.4. Шляхи підвищення ефективності роботи підприємства	31
ВИСНОВКИ.....	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	36

РЕФЕРАТ

Дипломна робота містить вступ, 3 розділи, 1 рисунок, 7 таблиць, висновки, та список використаної літератури з 37 найменувань.

Метою роботи стало дослідження стану малого та середнього бізнесу в Україні, їх впливу на розвиток ринкової економіки, визначення перешкод до розвитку підприємницького корпусу в Україні, а також основних проблем діяльності підприємства та шляхів підвищення ефективності роботи на прикладі ПрАТ "Шосткинський хлібокомбінат".

Об'єкт дослідження - особливості функціонування малого та середнього бізнесу в Україні.

Предмет дослідження - стан розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, а також напрями його оптимізації.

У першому розділі «Малий та середній бізнес як головна ланка економіки України» було визначено сутність економічної категорії «малий і середній бізнес», а також їх роль в розвитку ринкової економіки.

У другому розділі «Особливості розвитку малого та середнього бізнесу в Україні» розглядаються наявні соціально-економічні умови функціонування малого та середнього бізнесу в Україні та основні проблеми їх розвитку в Україні.

У третьому розділі «Аналіз умов та стану розвитку українського бізнесу на прикладі ПрАТ "Шосткинський хлібокомбінат"» проведено фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства, аналіз залежності його розвитку від соціально-економічного стану національної економіки, а також було визначено шляхи розвитку та підвищення ефективності роботи підприємства.

Ключові слова: малий та середній бізнес, ефективність, роль мало бізнесу, проблеми малого бізнесу, соціально-економічні умови.

ВСТУП

На сьогодні малий та середній бізнес є основними рушійними силами економіки у всьому світі. Малий бізнес не вимагає великого стартового капіталу, здатен швидко окупатися, сприяє вирішенню багатьох соціально-економічних проблем. Актуальність даної роботи полягає в тому, що малий та середній бізнес сприяють вирішенню проблем зайнятості і безробіття, створюють конкурентне ринкове середовище, наповнюють ринок товарами та послугами, роблять внесок у ВВП країни, підвищують рівень добробуту населення та знижують рівень бідності.

Метою роботи є аналіз стану малого та середнього бізнесу в Україні, визначення перешкод до розвитку підприємницького корпусу в Україні, а також основних проблем діяльності підприємства та шляхів підвищення ефективності роботи на прикладі ПрАТ "Шосткинський хлібокомбінат".

Об'єктом дослідження є особливості функціонування малого та середнього бізнесу в Україні.

Предмет дослідження - стан розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, а також напрями його оптимізації.

Для реалізації поставленої мети в роботі визначаються наступні завдання:

- проаналізувати наявні умови для розвитку малого та середнього бізнесу в Україні;
- визначити перешкоди до розвитку підприємницького корпусу в Україні;
- проаналізувати ефективність роботи підприємства;
- запропонувати шляхи підвищення ефективності роботи підприємства.

Методи дослідження: в роботі було використано метод порівняння, економічний аналіз, фінансовий аналіз, індукція та дедукція.

Інформаційна база: фінансова звітність підприємства, статистична інформація Державного комітету статистики України, Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні".

РОЗДІЛ 1. МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС ЯК ГОЛОВНА ЛАНКА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

1.1. Сутність економічної категорії «малий і середній бізнес»

Малий та середній бізнес є невід’ємними складовими будь-якої економічно розвиненої країни, адже вони сприяють вирішенню багатьох соціально-економічних проблем суспільства. У сучасних науковців не має єдиної думки щодо відмінностей чи подібностей між поняттями "малий бізнес" і "мале підприємництво". Тому, існують різні підходи до їх трактування та співвідношення. За першим підходом малий бізнес є поняттям більшим, а мале підприємництво входить у його складову. За другим - навпаки, мале підприємництво є поняттям ширшим, ніж малий бізнес. Прихильники третього підходу вважають ці поняття рівними і синонімічними [24]. На думку З. Варналія, мале підприємництво є інноваційною, систематичною та за рахунок власних коштів діяльністю громадян-підприємців та малих підприємств, що здійснюється на власний ризик з метою отримання прибутку [15]. Малий бізнес він визначає, як будь-яку діяльність малих підприємств та фізичних осіб, спрямовану на отримання прибутку. Тобто бізнес не обов’язково є ризиковою та інноваційною діяльністю [15].

Отже, бізнесом можна вважати будь-яку діяльність, що не суперечить закону, здійснювану з метою отримання прибутку. Це може бути торгівля, виробництво товарів чи наданням послуг споживачам. В Україні відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» підприємства поділяються на мікропідприємства, малі, середні та великі.[31] Критерії поділу підприємств на такі групи визначаються балансовою вартістю активів, кількістю працівників та доходів від діяльності за рік. Так, до малих підприємств належать підприємства, що відповідають хоча б двом з наступних критеріїв: середня кількість працівників за рік - до 50 осіб., балансова вартість активів не перевищує 4 млн. євро за середньорічним курсом НБУ, а обсяг річного

доходу від реалізації товарів чи послуг не перевищує 8 млн. євро. [31] Середніми визначаються підприємства, які за критеріями не відповідають малим підприємствам та показники яких відповідають хоча б двом з таких критеріїв: середня кількість працівників за рік - до 250 осіб, балансова вартість активів не перевищує 20 млн. євро, а обсяг річного доходу від реалізації товарів чи послуг - до 40 млн. євро.[31]

Малі та середні підприємства є важливими складовими економіки країни. Вони створюють для населення робочі місця та можливість професійного навчання. Малий бізнес пропонує унікальні товари та послуги, а також здатний оперативно освоїти випуск нової продукції. [2].

На сьогодні малий та середній бізнес є тими секторами економіки, без яких неможливо уявити економічно розвинуті країни. В країнах Європи малий бізнес створює в середньому 60% ВВП. В Україні малими вважаються 90% від всіх зареєстрованих підприємств, але їх внесок у ВВП набагато менший. Максимальний показник був досягнутий у 2019 році і склав 19%, що може говорити про значну тінізацію малого бізнесу та ухилення від сплати податків.[3]

Створення малих підприємств в Україні має багато переваг у порівнянні з великими [4]: вони створюють нові робочі місця, та поглинають надлишкову робочу силу, забезпечують населення в унікальних товарах та послугах; створюють конкурентне середовище, та долають галузевий монополізм, що стримує зростання цін і покращує якість товарів; не вимагають великих початкових вкладень, здатні порівняно швидко окупатись та реагувати на зміну кон'юнктури ринку;

Але існують складнощі в діяльності малих та середніх підприємств, через високу їх залежність від зовнішніх факторів, а саме[28]: високий рівень ризику та нестабільність доходів, через залежність від політичного та соціально-економічного стану в країні, змін в законодавстві; складність у оновленні основних фондів через недостатність фінансування, а також труднощі в отриманні кредитів, через часте розорення малих підприємств; залежність від державної підтримки бізнесу, а також великих конкурентних підприємств.

1.2. Нормативно-правове регулювання діяльності бізнес структур в Україні

Міжнародний досвід доводить, що малий та середній бізнес не можуть існувати без чіткої та ефективної законодавчої бази. Тому, для формування сприятливих умов для ведення бізнесу, необхідним є створення правової бази його функціонування, забезпечення юридичного закріплення прав, а також постійного правового забезпечення з боку держави, що буде гарантувати захист законного функціонування малого бізнесу, сприятиме його розвитку, а також прийняття та реальна дія таких законів, які б чітко визначали умови здійснення підприємницької діяльності [15, с. 127].

Державне регулювання підприємництва - це система державних заходів, спрямованих на формування підприємницького середовища та забезпечення сприятливих умов для ефективного розвитку підприємницької діяльності, а також управління державним сектором економіки для забезпечення конкурентноспроможності національної економіки [5].

Принципами державної політики щодо підтримки та розвитку підприємництва є[5]:

- забезпечення захисту державою усіх суб'єктів господарювання;
- свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом;
- заборона незаконного втручання органів державної влади та місцевого самоврядування у підприємницьку діяльність; захист національного товаровиробника;
- стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності; заохочення розвитку експортного потенціалу країни.

Для здійснення державного регулювання підприємницької діяльності використовуються різноманітні механізми, методи і засоби.

Методи державного регулювання підприємницької діяльності, а також методи державного впливу на економіку поділяють на прямі (адміністративні) і непрямі (економічні) [25, с. 41].

Ефективне регулювання підприємницької діяльності полягає в поєднанні

економічних, правових та управлінських функцій. Економічні функції мають на меті забезпечення пріоритетів економічного і соціального розвитку, державних і суспільних потреб, забезпеченні зайнятості населення, формуванні державного бюджету, захисті навколишнього середовища та користуванні природними ресурсами, забезпеченні безпеки і оборони країни, реалізації свободи підприємницької діяльності і конкурентного середовища, забезпеченні захисту від монополізму та недобросовісної конкуренції, дотримання принципів зовнішньо економічної діяльності, створення сприятливих умов для здійснення іноземного інвестування [25, с. 41].

В Україні нормативно-правове регулювання підприємницької діяльності здійснюється Господарським Кодексом України, Податковим Кодексом України, Законом України «Про підприємництво», положеннями бухгалтерського обліку «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва», Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Методичні рекомендації із застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами (№ 720), Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців».

На даний момент, уряд України визнає малий та середній бізнес провідними секторами в подоланні негативних тенденцій в економіці. Тому, існує Закон «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», головна мета якого - створення належних умов для ефективного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, формування конкурентного середовища, стимулювання інвестиційної активності та інноваційної діяльності малого та середнього бізнесу, сприяння просуванню продукції виробленої суб'єктами малого та середнього бізнесу на внутрішній і зовнішній ринки [30].

Отже, державне регулювання підприємництва полягає законодавчому забезпеченні державою сприятливого середовища для стійкого розвитку підприємництва, забезпеченні вільної конкуренції між підприємцями, захисті споживачів від проявів недобросовісної конкуренції та монополізму.

1.3. Роль малого та середнього бізнесу в розвитку ринкової економіки

Малий та середній бізнес, відіграють важливу роль в розвитку ринкової економіки. Перш за все, це пов'язано з історичними аспектами становлення ринкової економіки, де дрібнотоварне виробництво було первинною формою господарювання [26, с.84]. Сучасна ринкова економіка характерна конкурентним середовищем, високою адаптаційною властивістю до науково-технічного прогресу, ефективним і раціональним використанням виробничих ресурсів. Ринковий механізм господарювання забезпечує свободу ринкового вибору, взаємоузгодженість інтересів між суб'єктами ринкових відносин так реалізацію підприємницького потенціалу [26, с.84]. Тому, важливою передумовою розвитку ринкової економіки в Україні є ефективне функціонування малого та середнього бізнесу. Дані сектори економіки є основним джерелом формування середнього класу суспільства, вони створюють конкурентне середовище, що є характерною рисою ринкової економіки, здатні порівняно швидко окупатися та реагувати на будь-які зміни кон'юнктури ринку.

Малий та середній бізнес є основними інструментами розвитку національної економіки. Малим підприємствам характерна висока мобільність, раціональні форми управління; вони становлять основу дрібнотоварного виробництва; забезпечують насичення ринку товарами та послугами, реалізацію інновацій; встановлюють темпи зростання економіки, формують складову валового внутрішнього продукту країни, підвищують ступінь демократизації суспільства; сприяють перебудові економіки, свободі ринкового вибору; формують прошарок підприємців власників, що є основою середнього класу; сприяють послабленню монополізму та розвитку здорової конкуренції на ринку[6, с. 35].

Малий та середній бізнес залучають приватний капітал та зовнішні інвестиції, а також удосконалюють наявні технології виробництва. Завдяки цим секторам економіки відбувається поглинання надлишкової робочої сили та створення нових робочих місць, що сприяє ефективному вирішенню проблем

зайнятості і безробіття. Вони розширюють базу оподаткування для державного та місцевого бюджетів, здатні підвищити рівень добробуту населення та знизити рівень бідності [1].

Малий та середній бізнес в економіці країни виконує ряд соціально-економічних функцій [7, с. 77]:

1. Сприяє процесам приватизації та демонополізації, стимулює розвиток конкурентного середовища, формує суб'єктів ринкового господарювання;
2. Залучає до використання ресурси, в яких не зацікавлені великі підприємства, через нерентабельність їх використання;
3. За рахунок еластичності покращує становище на ринку шляхом мобільного врегулювання попиту і пропозиції, стимулює інвестиційну активність; підвищує рівень попиту та пропозиції, за рахунок конкурентного середовища, що стимулює розширення асортименту продукції на ринку, прискорює темпи економічного зростання національної економіки;
4. Задовольняє специфічні потреби населення в товарах та послугах, насичує ринок штучною та дрібносерійною продукцією;
5. Підвищує добробут населення, завдяки ослабленню майнової диференціації та підвищенню рівня доходів населення;
6. Збільшує гнучкість ринкових пропозицій національної економіки відповідно до ринкових тенденцій;
7. Сприяє процесу демократизації суспільства, раціоналізації системи економічної організації та управління.

Отже, можна зазначити, що малий та середній бізнес відіграють вагомую роль в становленні економічного зростання держави та виступають рушійними силами в розвитку ринкової економіки. Без розвитку сектора малого та середнього бізнесу, який завдяки мобільності та адаптивних властивостей має вищий потенціал в подоланні економічної кризи ніж великі підприємства, неможливе підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

2.1. Соціально-економічні умови розвитку малого та середнього бізнесу в Україні

Соціально-економічні умови безпосередньо впливають на розвиток бізнесу. Для ефективного соціально-економічного розвитку необхідно підтримувати оптимальний баланс його складових. До них належать: інституційний устрій, економічний потенціал, місце національної економіки на міжнародній арені, рівень інновацій, політична стабільність, інвестиційний клімат, рівень життя населення [8, с. 103].

Економічний потенціал є фундаментом соціально-економічного розвитку. Він характеризує можливості національної економіки виробляти матеріальні блага, надавати послуги, задовольняти економічні потреби суспільства. Це пов'язано з використанням усіх доступних ресурсів - природних і виробничих, матеріальних і трудових, фінансових і науковотехнічних, інформаційних тощо. Вони формують структуру економічного потенціалу країни. Рівень соціально-економічного розвитку будь-якої країни є наслідком реалізації її економічного потенціалу [27].

Рівень життя населення напряму відображає рівень соціально-економічного розвитку країни. Про рівень життя населення можна судити, оцінивши його матеріальне становище, соціально-економічні показники розвитку суспільства. Стабільність фінансового забезпечення рівня життя населення залежить від темпів науково-технічного прогресу, інновацій, що покладені в основу підприємницьких здібностей [9, с. 101]. Показники, що характеризують рівень життя населення, умовно можна поділити на чотири групи [10, с. 283]:

- Соціально-економічні: реальний наявний дохід, реальний розмір заробітної плати та розмір пенсії, частка неспоживчих сукупних витрат, рівень

безробіття;

- економічні: ВВП на душу населення, місячна заробітна плата, мінімальний розмір пенсії, доходи домогосподарств, індекс споживчих цін;
- соціальної напруги: рівень бідності, частка населення, що отримує мінімальний розмір пенсії, частка населення, що отримує мінімальний розмір заробітної плати, заборгованість заробітної плати, рівень безпеки;
- соціальні: очікувана тривалість життя, тип відтворення населення, забезпеченість населення житлом, захворюваність населення, рівень освіченості.

Для оцінки соціально-економічного стану країни важливими індикаторами є демографічні показники. За оцінкою Державної служби статистики України, станом на 1 січня 2022 року чисельність населення України складала 41167335 осіб. Показник народжуваності 2022 року становить 13,1 %, а смертності — 12,7 %, природний приріст — +0,4 %. [19]. Україна займає 189-те місце у світі по рівню народжуваності та 9-те місце у світі по смертності. Такі невтішні показники говорять про не найкращі умови проживання в країні.

За підрахунками Групи Світового банку в 2020 році середня очікувана тривалість життя у світі складала 72.75 років: 70,5 роки у чоловіків і 75 років у жінок [20]. В Україні середня тривалість життя складала 71 рік: 66 років у чоловіків і 76 років у жінок, що є на 4,5 роки менше для чоловіків ніж середня по світу [19].

Також важливим показником соціально-економічного стану країни є індекс інфляції, або індекс споживчих цін. Він характеризує зміни рівня цін на найбільш важливі для споживання населенню товари та послуги. Середній індекс споживчих цін по Україні за 2021 рік становив 110% (в 2020 році зростання становило 105%) [35].

Валовий внутрішній продукт (ВВП) - важливий показник економічного розвитку країни, що характеризує сумарний обсяг виробництва товарів та послуг в грошовому вираженні за певний період [11, с. 43]. Він є головним індикатором, що дозволяє отримати об'єктивну інформацію про стан економіки в цілому.

Спостерігаючи динаміку номінального ВВП України з 2012 - 2021 рр. (табл

2.1), можна переконатися, що існує тенденція зростання протягом практично всього досліджуваного періоду, окрім 2014-2015 рр.

Таблиця 2.1- Валовий внутрішній продукт України з 2012 по 2021 рр. (млн. грн.) [12]

Рік	Номінальний ВВП (у фактичних цінах)	Реальний ВВП (у цінах попереднього року)	Різниця (реальний - номінальний)	
2012	1408889	1304064	-104825	-7.4%
2013	1454931	1410609	-44322	-3.0%
2014	1566728	1365123	-201605	-12.9%
2015	1979458	1430290	-549168	-27.7%
2016	2383182	2034430	-348752	-14.6%
2017	2982920	2445587	-537333	-18.0%
2018	3558706	3083409	-475297	-13.4%
2019	3974564	3675728	-298836	-7.5%
2020	4194102	3818456	-375646	-9.0%
2021	5459574	4363582	-1095992	-20.1%

Динаміку коливань рівня ВВП у % до попереднього року наведено в рис. 2.1

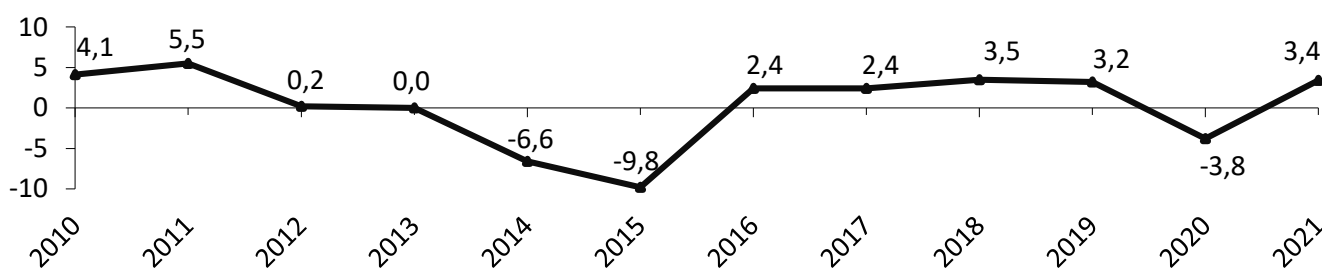

Рисунок 2.1 - Зміна реального ВВП (у % до попереднього року) [12]

Тут можна побачити значний спад рівня ВВП в 2014 та 2015 рр., що є результатом фінансово-економічної кризи. Далі ж ситуація покращилася та прослідковується зростання рівня ВВП. Реальний ВВП у 2021р. порівняно із 2020р. збільшився на 3,4%. Номінальний ВВП становив 5459,6 млрд.грн, та 131907,2 грн у розрахунку на одну особу населення [12].

Рівень безробіття є важливим індикатором загального стану економіки. У таблиці 2.2 спостерігається негативна тенденція щодо збільшення рівня безробітного та скорочення зайнятого населення в період з 2012 по 2021 рр. [36]

Таблиця 2.2 - Рівень безробіття в Україні з 2012 по 2021 рр. (кількість населення в тис. чол.)

Роки\ показники	Всього населення, тис. чол.	Економічно активне населення, тис. чол.	Зайняте населення, тис. чол.	Безробітне населення, тис. чол.	Рівень безробіття, тис. чол.	Зареєстрованих безробітних, тис. чол.
2012	45553,0	20393,5	18736,9	1656,6	8,1%	467,7
2013	45426,2	20478,2	18901,8	1576,4	7,7%	487,6
2014	42928,9	19035,2	17188,1	1847,1	9,7%	458,6
2015	42760,5	17396,0	15742,0	1654,0	9,5%	461,1
2016	42584,5	17303,6	15626,1	1677,5	9,7%	407,2
2017	42386,4	17193,2	15495,9	1697,3	9,9%	352,5
2018	42153,2	17296,2	15718,6	1577,6	9,1%	341,7
2019	41902,4	17381,8	15894,9	1486,9	8,6%	338,2
2020	41588,4	16917,8	15244,5	1673,3	9,9%	459,2
2021	41167,3	16666,8	14957,3	1709,5	10,3%	295,0

Україні характерний звужений тип відтворення населення, коли чисельність населення зменшується. Як можна побачити з таблиці 2.2, в період з 2012 по 2021 рр. спостерігається скорочення кількості населення з 45.55 млн. до 41.16 млн, що підтверджує високий рівень смертності та низький рівень народжуваності. Це стало причиною скорочення й кількості економічно активного та зайнятого населення. Рівень безробіття за 9 років зріс на 2,2 % з 8,1% до 10,3%. Враховуючи значний проміжок часу, це незначна різниця, але така тенденція є невтішною для економічних показників країни.

Тому, проаналізувавши основні соціально-економічні показники країни за останні роки, можна переконатися, що на сьогодні соціально-економічні умови,

що склалися в Україні, не є оптимальними для розвитку малого та середнього бізнесу. Російська агресія та її вторгнення в Україну завдало потужного удару по всім ланкам економіки країни. Знизилося виробництво основних видів продукції, а також тієї що становить основу експортного потенціалу країни. Крім цього, заблоковані порти, а це вагома частина зовнішньої торгівлі. Загальні втрати від транспортної блокади становлять орієнтовно 3-5 млрд. доларів щомісяця. Ці торговельні порти забезпечували до 65% міжнародної торгівля України, перш за все металургійною та аграрною продукцією.[21] Внаслідок системних бомбардувань нищиться соціальна, транспортно-логістична, маркетингова та інженерна інфраструктура багатьох регіонів. Відбувається відтік кадрів за кордон та їх переселення на захід держави, що призупиняє активне економічне життя населення, як наслідок знижуються фінансові показники підприємств. Через бойові дії 3,5 млн гектарів орних земель країни виявились недоступними для проведення посівної кампанії. Це суттєво вдарило як по експортному потенціалу, так і по наповнюваності державного бюджету.[22] За результатами опитування Станом на початок квітня 50% українців втратили роботу. В першу чергу це стосується працівників підприємств, розташованих у південно-східному регіоні України, де ведуться активні бої.[23] Під впливом всіх цих факторів функціонування малого та середнього бізнесу в Україні стає вкрай важким, а на окупованих територіях навіть неможливим.

2.2. Перешкоди до розвитку підприємницького корпусу в Україні

На даний момент стан розвитку малого та середнього бізнесу в Україні здійснюється у несприятливому середовищі, та залишається на незадовільному рівні. Така ситуація викликана рядом зовнішніх і внутрішніх проблем, що гальмують розвиток підприємництва. Значна кількість новостворених малих підприємств мають організаційно-правові труднощі започаткування бізнесу, особливо на стадії переходу від реєстрації до початку діяльності. Вони не можуть розпочати свою роботу через відсутність достатнього статутного капіталу,

сировини та матеріалів, високу вартість оренди площ, відсутність власного обладнання, техніки, інструментів, досвіду та практичних навичок керівників у здійсненні бізнесу. Вони мають проблеми виробничого характеру, труднощі з формуванням клієнтської бази, а також з реалізацією продукції, через відсутність ринкових зв'язків з контрагентами. Негативно впливають на розвиток малого бізнесу й такі стримуючі фактори, як загальний спад вітчизняного товарного виробництва, зростання цін, інфляція, низький рівень платоспроможності населення, корупція, критичний соціально-економічний стан через воєнні події в країні [33].

Недопрацьоване законодавство щодо розвитку підприємництва, недосконале інформаційне та матеріальне-технічне забезпечення, обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення сповільнюють розвиток та ефективне функціонування малого та середнього бізнесу [13].

До основних причин, що перешкоджають розвитку підприємницького корпусу в Україні можна віднести: [14]

1. Несприятлива податкова політика, а також значна кількість прямих і непрямих податків та зборів, що унеможлиблює показання реального фінансового стану підприємства, його збитків. До цих податків належать єдиний соціальний внесок (ЄСВ), що на даний момент складає 22%, податок на прибуток (ПДФО), що складає 18%, а також військовий збір – 1,5%. Хоча податок на прибуток та військовий збір сплачуються з заробітної плати працівника, з економічної точки зору ці податки сплачуються підприємством, адже саме воно виплачує заробітну плату. Непомірні податки призводять до тінізації малого та середнього бізнесу, неофіційного працевлаштування, приховування доходів та сплати заробітної плати працівникам в конвертах;

2. недосконала та обтяжлива система обліку та статистичної звітності малих підприємств. Велика кількість різноманітних звітів та організацій, до яких вони подаються, а також постійні зміни в законодавчій базі, які важко відстежувати. Малі підприємства подають до органів доходів і зборів фінансову звітність, яка включає баланс та звіт про фінансові результати, звіт про рух

грошових коштів, звіт про власний капітал;

3. невпевненість підприємців у стабільності умов ведення бізнесу (протиріччя законодавчих актів; незахищеність перед рейдерськими захопленнями, пов'язаними з корумпованістю судової системи та неефективністю виконавчої служби);

4. недостатня державна фінансова-кредитна і майнова підтримка, а також відсутність чітко сформованої державної політики у сфері підтримки та розвитку малого і середнього бізнесу;

5. організаційно-правові труднощі започаткування бізнесу, велика кількість адміністративних бар'єрів, що сповільнюють темпи створення підприємства (реєстрація, ліцензування, системи контролю і дозвільної практики, регулювання орендних відносин) [14, 16].

До факторів, що стримують розвиток підприємницького корпусу в Україні, також слід віднести [16]:

- відсутність ефективного механізму кредитування та страхування малого бізнесу, недостатні зв'язки з міжнародними фінансовими організаціями по залученню інвестицій і грантів. Труднощі в отриманні кредитів, через великі ризики банкрутства малих підприємств, а також недоступність кредитних ресурсів, через великі ставки, що варіюються від 30 до 70% річних.;

- фінансові, матеріальні, територіальні та інші втрати від військових дій на території України;

- нестача кваліфікованих спеціалістів та відсутність їх практичних навичок, недосконалість системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для здійснення підприємницької діяльності;

- тіньова економіка та корупція, що з нею пов'язана. Тіньова економіка є проблемою для багатьох країн, зокрема й України, причому в нашій країні частка тіньового сектора економіки має тенденцію до збільшення. За даними Індексу глобальної конкурентоспроможності, корупція суттєво стримує розвиток бізнесу в Україні. За розрахунками Міністерства економіки України рівень тіньової економіки у січні - вересні 2021 року становив 31% від обсягу

офіційного ВВП [34];

- загальний стан економіки України. На розвиток бізнесу безпосередньо впливають основні макроекономічні показники країни, він реагує на всі позитивні та негативні зміни;

- монополізація бізнесу. Великі підприємства не дають змоги закріпитися новоствореним підприємствам на ринку, тож для ефективного розвитку малого бізнесу необхідно зменшити масштаби монополізації.

Отже, в Україні на сьогоднішній день існує багато проблем, що перешкоджають розвитку підприємницького сектору в Україні. Уряду країни необхідно створити ефективний механізм взаємодії між державними органами влади та суб'єктами підприємницької діяльності. Вирішення вищеперерахованих проблем забезпечить розвиток малого бізнесу та підвищить ефективність підприємницької діяльності, зменшить рівень монополізованого та тіньового сектору економіки.

2.3. Сучасні тенденції та перспективи розвитку бізнесу в Україні

Вагомий вплив на формування та розвиток бізнесу в Україні мають загальний стан економіки та нормативно-правового середовища в країні. Стабільне економіко-правове середовище забезпечує зростання та розвиток підприємництва. На сьогодні ж національна економічна система знаходиться в стані глибокої трансформації. Внаслідок війни з'явилися численні проблеми соціально-економічного характеру.

На даний момент в Україні вдосконалюється ринкова інфраструктура; проводиться державна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників; запроваджуються органи для моніторингу малого бізнесу та забезпечується співпраця органів державної влади та місцевого самоврядування з представниками підприємництва [32].

Для визначення перспектив розвитку бізнесу в Україні проведемо аналіз кількості діючих підприємств в Україні за розмірами в період з 2010-2020 рр.

(табл. 2.1)

Аналізуючи дані Державної служби статистики, можна побачити значне переважання малого підприємництва – 94-95% від загальної кількості діючих підприємств. Середні підприємства складають близько 5% від всіх діючих підприємств. Протягом аналізованого періоду прослідковується коливання кількості підприємницьких одиниць. Найбільше підприємств в Україні функціонувало у 2013 р. - 393327 одиниць.

Таблиця 2.1 – Кількість діючих підприємств в Україні за розмірами та їх динаміка з 2010 по 2020 рр. [37]

Роки	Усього, одиниць/ відхилення у % до 2010р.		Великі підприємства, одиниць/ % до загальної кількості діючих підприємств		Середні підприємства, одиниць/ % до загальної кількості діючих підприємств		Малі підприємства, одиниць/ % до загальної кількості діючих підприємств	
2010	378810	-	586	0,2	20983	5,5	357241	94,3
2011	375695	-0,82	659	0,2	20753	5,5	354283	94,3
2012	364935	-3,66	698	0,2	20189	5,5	344048	94,3
2013	393327	3,83	659	0,2	18859	4,8	373809	95,0
2014	341001	-9,98	497	0,1	15906	4,7	324598	95,2
2015	343440	-9,34	423	0,1	15203	4,4	327814	95,5
2016	306369	-19,12	383	0,1	14832	4,9	291154	95,0
2017	338256	-10,7	399	0,1	14937	4,4	322920	95,5
2018	355877	-6,05	446	0,1	16057	4,5	339374	95,4
2019	380597	0,47	518	0,1	17751	4,7	362328	95,2
2020	373822	-1,31	512	0,1	17602	4,7	355708	95,2

З 2010 по 2016 рр. відбулося їх скорочення до 306369 одиниць, що є найменшим показником за аналізований період. В 2016р. загальна кількість підприємств знизилася на 19,12% відносно 2010 р. Ймовірно, що кількісне зниження великих та середніх підприємств пов'язане з окупацією східних областей України, де вони були найбільше сконцентровані та наслідками

бойових дій на цій території, а також із загостренням економічних проблем, що також пов'язані з військовими діями. Однак, з 2016 р. спостерігається тенденція до стрімкого зростання підприємств всіх категорій. Це вказує на те, що в цей період почали створюватись сприятливіші умови для ведення підприємницької діяльності, зросла державна підтримка щодо розвитку підприємництва.

На сучасному етапі економічного розвитку для України постає питання щодо впровадження необхідних важелів управління у сфері малого підприємництва. Державна підтримка малого бізнесу допоможе сформувати належні умови для вдосконалення ринкової економіки та подолання фінансової кризи [32].

Основними напрямками подальшого розвитку малого бізнесу в Україні у найближчій перспективі є [15, с. 186]:

- формування законодавчої бази, що сприятиме розвитку малого та середнього бізнесу;
- вдосконалення фінансово-кредитної підтримки;
- забезпечення матеріально-технічних та інноваційних умов розвитку;
- інформаційне та кадрове забезпечення бізнесу;
- стимулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів малого бізнесу;
- скорочення видів діяльності, що ліцензуються.

Незважаючи на той факт, що на сьогодні існує численна кількість нормативно-правових актів щодо державної підтримки підприємницького корпусу, але належні умови для ефективного розвитку малого та середнього бізнесу ще не створені. Уповільнення темпів зростання кількості підприємств, скорочення кількості зайнятого населення та збільшення кількості безробітного населення певною мірою свідчить про недосконалість нормативно-правової бази розвитку малого підприємництва, яка має бути основою для їх формування та розвитку в Україні [15].

Тому наразі проблема регулювання та підтримки малого та середнього бізнесу в Україні потребує практичного вирішення.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ УМОВ ТА СТАНУ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ НА ПРИКЛАДІ ПРАТ "ШОСТКИНСЬКИЙ ХЛІБОКОМБІНАТ"

3.1. Організаційно-економічна характеристика ПрАТ "Шосткинський хлібокомбінат"

Приватне акціонерне товариство "Шосткинський хлібокомбінат" зареєстровано 16.08.1996 за юридичною адресою: Україна, Сумська область, м. Шостка, вул. Шевченка, будинок 53. Керівником організації є Івченко Олександр Анатолійович. Розмір статутного капіталу товариства складає 470624,00 грн. Метою створення підприємства було отримання прибутку шляхом задоволення потреб населення міста та області у товарах, що виробляє підприємство. [18]

Шосткинський хлібокомбінат був заснований в 1978 році як підприємство з державною формою власності. З 09.08.1996 року воно було перетворене у Відкрите акціонерне товариство. У 2011 році підприємство змінило своє найменування на Публічне акціонерне товариство відповідно до вимог Закону України "Про акціонерні товариства". На загальних зборах акціонерів, що відбулися 12.04.2016 р., було прийнято рішення змінити тип та найменування товариства на Приватне акціонерне товариство.

Дане підприємство спеціалізується на виробництві продовольчих товарів а саме: хліба та хлібобулочних виробів нетривалого зберігання, борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок, кондитерських та макаронних виробів. Також хлібокомбінат реалізує продукцію власного виробництва через оптову та роздрібну торгівлю, як самостійно, так і через державну, приватну та кооперативну торгівлю за національну та інші валюти.

До організаційної структури підприємства входять такі підрозділи: цех з виробництва хлібобулочних виробів, цех з виробництва кондитерських виробів, технологічна лабораторія, виробнича котельня, складські приміщення, відділ маркетингу, відділ реалізації продукції, торгівельна мережа, заводоуправління.

Виконавчим органом Товариства є Правління Товариства, що складається

з 5 членів. До складу правління входять:[18]

- Голова Правління;
- Перший заступник Голови Правління – Директор Товариства;
- Заступник Голови Правління;
- Члени Правління.

Основними управлінськими функціями на підприємстві є:

- 1) управління процесами, що відбуваються на підприємстві;
- 2) управління процесами взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем;
- 3) безпосереднє управління підприємством.

Середньооблікова чисельність штатних працівників в 2020 р. складала 49 осіб, а також 15 осіб позаштатних працівників та осіб, які працюють за сумісництвом. Чисельність працівників, що працюють неповний робочий день чи тиждень складала 15 осіб.

Основними ринками збуту підприємства є місто Шостка, Сумська та Чернігівська області. Основними клієнтами хлібокомбінату є - населення міста Шостки в роздрібній торгівлі та торгіві мережі- в оптовій торгівлі.

В Сумській області та місті Шостка зокрема продукція підприємства користується попитом. Продукція шосткинського хлібокомбінату є натуральною та безпечною для вживання. Товариство шанобливо відносить до здоров'я своїх споживачів та слідує принципам натуральної та корисної їжі. Вироби підприємства відповідають вимогам міжнародного стандарту якості. Головною стратегією хлібокомбінату є досягнення конкурентоспроможності за рахунок відмінного смаку та оригінальних рецептур. Визнанням якості продукції хлібокомбінату є нагороди та медалі, отримані на виставках і конкурсах.

Основними ризиками в діяльності підприємства є:

1. Ринкові ризики: конкуренти в галузі, основними серед яких є: ТОВ "Сумська паляниця", ТОВ "Ніжинський хлібзавод", ТДВ "Глухівський хлібокомбінат" попит на продукцію, що може змінюватися, залежно від зміни смаків споживачів, діяльності конкурентів та інше.

2. Фінансові: інфляційний, що проявляється в зростанні цін на сировину та обладнання; валютний ризик - проявляється в коливанні курсу гривні відносно долара.

3. Політичні: нестабільна соціально-економічна ситуація та війна в країні; зміни у законодавстві, щодо діяльності підприємства.

Значний вплив на ефективність діяльності підприємства мають такі проблеми:

- недосконале законодавство щодо ціноутворення, яке проявляється в обмеженні рівня рентабельності на хлібобулочні вироби масового вжитку, що стримує розвиток та обмежує фінансові показники діяльності підприємства;

- зависокі ціни на основну сировину та енергоносії, а також паливо внаслідок воєнних подій;

- застаріле обладнання, оновлення якого потребує значних фінансових вкладень;

- значні нарахування на фонд оплати праці;

- низька купівельна спроможність населення, що обмежує обсяги реалізації продукції підприємства.

На даний момент, можна сказати, що ПрАТ "Шосткинський хлібокомбінат" є конкурентоспроможним підприємством серед виробників хлібобулочних виробів у місті Шостка, Сумській та Чернігівській областях. Велика кількість споживачів та контрагентів довіряють якості продукції підприємства. За роки свого існування, товариство налагодило співпрацю з багатьма постачальниками та контрагентами в Сумській області. Основними з них є: торгівельна мережа "АТБ-Маркет", магазин "Оксана+" та інші продуктові магазини, підприємці міста та області.

Товариство не має в своїй структурі дочірніх підприємств, філій, представництв та інших відокремлених структурних підрозділів. Сезонність не впливає на діяльність підприємства.

3.2. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства

Даний фінансово-економічний аналіз базується на даних фінансової звітності підприємства. Він дає змогу оцінити ефективність діяльності підприємства, його поточний фінансовий стан, виявити напрями розвитку, скласти прогноз фінансово-економічних показників на найближчі роки .

Проведемо аналіз показників виробничого потенціалу ПрАТ "Шосткинський хлібокомбінат" за даними наведеними у таблицях 3.1-3.4.

Основні показники фінансово-господарської діяльності підприємства за період 2017-2020 рр. наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 - Основні показники фінансово-господарської діяльності підприємства в 2017-2020 рр. [17, 18]

Показники (тис.грн.) \ рік	2017	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення, тис.грн.			Відносне відхилення, %		
					2018 до 2017	2019 до 2018	2020 до 2019	2018 до 2017	2019 до 2018	2020 до 2019
Чистий дохід від реалізації продукції без ПДВ.	26109	36017	35659	41676	9908	-358	6017	37.95	-1	16.87
Собівартість реалізованої продукції	25103	34273	32321	38442	9170	-1952	6121	36.53	-5.7	18.94
Чистий прибуток Товариства	584	1289	2605	2578	705	1316	-27	120.7	102.1	-1.03
Дебіторська заборгованість	4390	4441	4002	3361	51	-439	-641	1.16	-9.89	-16
Кредиторська заборгованість	9456	9588	9228	7480	132	-360	-1748	13.96	-3.75	-18.94
Операційні витрати разом	14860	22562	22595	20724	7702	33	-1871	51.83	0.14	-8.28
Витрати на оплату праці	778	1028	1345	3220	250	317	2875	32.13	30.84	139.4
Матеріальні затрати	13151	20844	21055	18784	7693	211	-2271	58.5	1.01	-10.79
Середньооблікова чисельність працівників, в од.	10	13	14	49	3	1	35	30	7.7	250

За допомогою даних, наведених в таблиці 3.1, можемо проаналізувати основні показники фінансово-господарської діяльності підприємства. Можна побачити, що протягом всього періоду, окрім 2019 р. підприємство має позитивні зрушення. Чистий дохід від реалізації продукції та прибуток мають тенденцію до зростання. Це свідчить про те, що підприємство ефективно реалізує свою продукцію і є прибутковим.

Найбільш стрімке зростання показників діяльності підприємства прослідковується в 2018 р. Чистий дохід по відношенню до 2017р. зріс на 9908 тис. грн. або на 37.95%. Собівартість реалізованої продукції також збільшилась на 9170 тис. грн. в порівнянні з 2017 роком, або на 36.53%, що зумовлено як зростанням обсягів діяльності підприємства, так і витрат, що впливають на формування цього показника.

Чистий прибуток значно зростав у 2018 та 2019 рр. В 2018 р. в порівнянні з 2017 на 705 тис. грн., або на 120.7 % і становив 1289 тис. грн. В 2019 р. в порівнянні з 2018 на 1316 тис. грн., або на 102.1 % і становив 2605 тис. грн. Це є досить вагомими показниками, що демонструють розвиток діяльності підприємства.

Можна побачити, що дебіторська та кредиторська заборгованості протягом останніх років мають тенденцію до зменшення. З 2018 по 2019 р. дебіторська заборгованість зменшилась на 9.89%, а кредиторська на 3.75%, а з 2019 по 2020 р. на 3.75% та 18.94% відповідно. Це свідчить про те, що за результатами діяльності, підприємство є прибутковим і має кошти щоб сплачувати своїх борги, також у товариства налагоджені зв'язки з контрагентами, які розраховуються з підприємством.

ПрАТ "Шосткинський хлібокомбінат" збільшило свої операційні витрати у 2018 році в порівнянні з 2017 роком на 7702 тис. грн., або 51.83%, на це вплинуло збільшення обсягів діяльності підприємства.

Матеріальні витрати у 2018 році збільшились у порівнянні з 2017 роком на 58.5%. Це зумовлено збільшенням обсягів діяльності підприємства а також зростанням цін на окремі складові цих витрат, а саме: палива, електроенергії,

сировини, малоцінних та швидкозношуваних предметів.

Витрати на оплату праці також зростали протягом всього періоду та становили у 2020 році 3220 тис. грн., що в порівнянні з 2019 роком на 139.4% більше. Можна зазначити, що головною причиною таких значних зрушень стало збільшення працівників на підприємстві в 2020 р. до 49 осіб, що на 35 осіб більше ніж в 2019 р.

Динаміка активів підприємства ПрАТ "Шосткинський хлібокомбінат" за основними показниками за 2017 - 2020 рр. надана в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Динаміка активів ПрАТ "Шосткинський хлібокомбінат" за основними економічними показниками за 2017 - 2020 рр. [17, 18]

Показники Рік	2017	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення, +/- тис.грн.			Відносне відхилення, %		
					2018 до 2017	2019 до 2018	2020 до 2019	2018 до 2017	2019 до 2018	2020 до 2019
Власний капітал, тис. грн.	7160	8447	11052	13630	1287	2605	2578	17.97	30.84	23.33
Статутний капітал, тис. грн.	470,6	470,6	470,6	470,6	0	0	0	0	0	0
Необоротні активи, тис. грн.	10017	9893	11342	12207,5	-124	1449	865,5	-1.24	14.65	7.63
Оборотні активи, тис. грн.	9968	9423	8938	8902,9	-545	-485	-35,1	-5.47	-5.15	-0.39

В аналізованому періоді не відбувалось змін в статутному капіталі, він залишається в розмірі 470624,00 грн. Власний капітал підприємства, збільшувався кожного року з 2017 по 2020 рр., а саме: на 17.97 % в 2018 р., 30.84% в 2019 р. та 23.33% в 2020 р.

Необоротні активи також збільшилися в 2019 та 2020 рр., що говорить про

розвиток та розширення діяльності підприємства. В той же час можна побачити що з кожним роком скорочувались оборотні активи підприємства, на що могло вплинути зменшення дебіторської заборгованості (табл. 3.1) та скорочення обсягів виробництва.

Обсяги реалізації товарів підприємства у натуральному та грошовому виразі, а також середньореалізаційні ціни за період 2019-2020 рр. наведено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 - Обсяги реалізації товарів підприємства у натуральному та грошовому виразі за 2018-2020 рр. [18]

Показники Рік	У натуральному вираженні, т.			У грошовому вираженні, тис. грн.			Відхилення у натуральному виразі, т.		Відхилення у грошовому виразі, тис. грн.	
	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2019 до 2018	2020 до 2019	2019 до 2018	2020 до 2019.
хліб та хлібобулочні вироби, в тому числі:	2268,8	2230,5	2014,6	30353,5	34182,2	33121,0	-38,3	-215,9	3828,7	-1061,3
хліб пшеничний	399,4	383,0	339,8	4526,4	5119,8	4947,9	-16,4	-43,22	593,39	-171,9
хліб житньо-пшеничний і пшенично-житній	8,9	6,7	2,58	80,0	72,2	29,2	-2,2	-4,1	-7,8	-43,1
вироби булочні	1699,6	1682,7	1500,3	22678,7	25578,2	24179,8	-16,9	-182,4	2899,5	-1398,4
вироби здобні	161,0	158,2	171,9	3068,4	3412,0	3964,1	-2,8	13,7	343,6	-552,2

Як видно з таблиці 3.3 з кожним роком обсяги реалізації продукції підприємства в натуральному виразі мають тенденцію до скорочення. В 2019 р. обсяги реалізації хлібобулочних виробів скоротилися на 38,27 т. а в 2020р. на 215,93 т. Це може бути пов'язано зі спадом виробництва, низькою купівельною

спроможністю населення чи витісненням продукції підприємства товарами конкурентів. В той же час можна побачити, що в 2019 р. обсяги реалізації хлібобулочних виробів в грошовому виразі зросли на 3828,67 тис. грн. Така різниця між скороченням обсягів реалізації продукції в натуральному виразі та збільшенням їх в грошовому, говорить про підвищення ціни на цю продукцію, що могло бути спричинено зростанням собівартості виробів, сировини на їх виготовлення, а також інфляцією.

Середньореалізаційні ціни на хлібобулочні вироби з 2018 по 2020 рр. надано в табл 3.4.

Таблиця 3.4 - Середньореалізаційні ціни за період 2018-2020 рр. [18]

Показники	Рік	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення, грн./кг.		Відносне відхилення, %	
					2019 до 2018	2020 до 2019	2019 до 2018	2020 до 2019
хліб та хлібобулочні вироби, в тому числі:		12,95	14,85	16,44	1,9	1,59	14,67	10,7
хліб пшеничний		11,33	13,37	14,56	2,04	1,19	18	8,9
хліб житньо-пшеничний і пшенично-житній		9,04	10,86	11,29	1,82	0,43	20,13	3,96
вироби булочні		13,34	15,20	16,12	1,86	0,92	13,94	6,05
вироби здобні		19,06	21,57	23,06	2,51	1,49	13,17	6,91

З таблиці 3.4 можна побачити, що середньореалізаційні ціни зростають кожного року. В 2019 р. порівняно з 2018 р. ціна на хлібобулочні вироби зросла на 14,67%, а в 2020 на 10,7% порівняно з 2019 р. Найбільше зростання ціни прослідковується в 2019 році на хліб житньо-пшеничний, а саме - 20,13%. Це могло бути спричинено інфляцією та зростанням цін на сировину (жито, пшениця, борошно).

Більшість показників діяльності підприємства за останні роки мають позитивну тенденцію. Тому, можна зазначити, що на даний момент підприємство нормально функціонує, успішно реалізує свою продукцію та є конкурентноспроможним в Сумській та Чернігівській областях.

3.3. Аналіз залежності розвитку ПрАТ "Шосткинський хлібокомбінат" від соціально-економічного стану національної економіки

На ефективне функціонування та розвиток діяльності ПрАТ "Шосткинський хлібокомбінат" впливають такі фактори та показники соціально-економічного стану національної економіки:

1. Політико-правові фактори:

- недосконалість законодавчої бази, що проявляється в постійних змінах в законодавчій базі щодо підприємницької діяльності, які важко відстежувати, а також обтяжлива система обліку та статистичної звітності малих підприємств, велика кількість різноманітних звітів та організацій, до яких вони подаються. Недосконале законодавство щодо ціноутворення, яке проявляється в обмеженні рівня рентабельності на хлібобулочні вироби масового вжитку, що стримує розвиток та обмежує фінансові показники діяльності підприємства. Всі ці фактори негативно впливають на діяльність підприємства;

- державна підтримка малого та середнього бізнесу - створює сприятливі умови для підприємництва, шляхом зменшення податкового тиску та забезпечення фінансово-кредитної підтримки малих і середніх підприємств. В Україні з 01.02.2020 запроваджено державну програму компенсацій «Доступні кредити 5-7-9%». Програма передбачає компенсацію частини кредитного навантаження підприємцю. Чим більше робочих місць створює підприємство, тим більшу компенсацію у % за кредитом отримує;

- політична ситуація в країні наразі має негативний вплив на діяльність підприємства. Війна зараз є головною причиною критичного соціально-економічного стану в країні, що змушує виїжджати населення з міста, подалі від зони конфлікту, а це впливає на зменшення кількості клієнтів. Також існує ризик окупації міста, що призведе до транспортних проблем, проблем з закупкою сировини, збутом товару, та може призвести до руйнування підприємства внаслідок ведення бойових дій.

- Несприятлива податкова політика: надмірне податкове

навантаження обтяжує діяльність підприємства та негативно впливає на фінансові показники діяльності. Недосконала податкова система змушує багатьох підприємців ухилятися від сплати податків шляхом приховування своїх доходів, неофіційного працевлаштування робітників, та сплачування зарплати в конвертах.

2. Економічні фактори:

- зміна валютних курсів та значний рівень інфляції - мають негативний вплив через фінансові втрати через зростання цін на сировину та імпортне обладнання. Інфляція 2021 року склала 10% за рік, а станом на травень 2022 р. вже досягає 13,9 %. Зростання цін впливає на збільшення витрат на сировину та матеріали, що призводить до зростання собівартості виробів, а отже, і зростання ціни на продукцію, що виробляє підприємство. Це негативно впливає на реалізацію продукції підприємства, тому що вона залежить від купівельної спроможності населення;

- високі кредитні ставки, а також неспроможність отримання кредитів. Малі підприємства мають труднощі в отриманні кредитів через великі ставки, що варіюються від 30 до 70% річних, це має негативний вплив, адже залучення кредитних коштів за такими відсотками значно збільшить фінансове навантаження на підприємство. А також через великі ризики банкрутства малих підприємств банки не схильні видавати їм кредити;

- високі ціни на ресурси: застаріле обладнання потребує значних фінансових вкладень для оновлення. Висока вартість оренди площ, комунальних послуг, електроенергії, палива, сировини та імпортного обладнання зумовлює значні фінансові втрати підприємства та має негативний вплив на його діяльність.

3. Соціально-демографічні фактори:

- зниження кількості населення та міграція - мають негативний вплив, тому що держава вимушена буде збільшувати податковий тиск на підприємства та заробітну плату працівників, а також зниження кількості населення призведе до зменшення кількості як клієнтів, так і кваліфіковано робочого персоналу. В

період з 2012 по 2021 рр. численність українців скоротилась з 45.55 млн. до 41.16 млн;

- зростання рівня безробіття - має негативний вплив, адже зростання кількості безробітного населення призведе до зменшення кількості платоспроможного населення, а це впливає на об'єми реалізації продукції. Рівень безробіття з 2012 до 2021 року зріс на 2,2 % з 8,1% до 10,3%.

3.4. Шляхи підвищення ефективності роботи підприємства

Оскільки, основним видом діяльності підприємства є виробництво хліба та хлібобулочних виробів, а також, враховуючи високі ціни на основну сировину, недосконалість законодавчої бази, надмірний податковий тиск, недосконалу політику держави, що проявляється в обмеженні рівня рентабельності на хлібобулочні вироби масового вжитку, високі нарахування на фонд оплати праці, подальший розвиток підприємства в цілому залежать від поліпшення державою вищеперерахованих факторів та загального соціально-економічного стану в країні.

З нашої точки зору, задля підвищення ефективності функціонування та розвитку ПрАТ "Шосткинський хлібокомбінат" можна запропонувати такі заходи:

- розширити клієнтську базу та шляхом здійснення заходів по активізації попиту. Для цього необхідним є розширення асортименту продукції та підвищення її якості. Це допоможе розширити клієнтську базу, активізувати попит, збільшити об'єми реалізації, забезпечить додатковий прибуток підприємства та зміцнить конкурентноспроможність на ринку;

- розширити ринок збуту продукції, шляхом співпраці з іншими областями України - це допоможе закріпитися на нових позиціях та збільшити об'єми реалізації.

- виробляти продукцію на замовлення - це забезпечить задоволення специфічних потреб населення та розширить коло споживачів;

- удосконалити технологічні процеси на підприємстві - це допоможе зростити темпи виробництва та покращити якість продукції;

- знизити непрямі витрати у собівартості продукції, шляхом ефективного використання основних засобів підприємства, раціонального використання матеріальних ресурсів, виробничих потужностей і площ, робочої сили та часу. Собівартість впливає на кінцеву ціну товару, тож ці заходи зроблять продукцію більш доступною для споживачів, що покращить попит, а також зменшить загальні витрати підприємства.

Запропоновані заходи допоможуть закріпитися на нових позиціях на ринку, дадуть можливість зростити об'єми виробництва, збільшити обсяги реалізації продукції, розширити коло споживачів, а також активізувати попит, що забезпечить ефективне функціонування та розвиток підприємства, зростання його прибутку та зміцнення конкурентних позицій на ринку.

Основними цілями Товариства мають стати збереження існуючих можливостей хлібокомбінату та свою репутацію надійного постачальника хлібобулочних виробів, а також поліпшення споживчих характеристик своїх товарів, збереження трудового колективу.

Подальший розвиток підприємства залежить від законодавчих змін та державної політики щодо розвитку малих та середніх підприємств. Перспективи подальшого розвитку підприємства також визначаються рівнем ефективності реалізації фінансової та інноваційної політик товариства, покращенням кваліфікації персоналу, впровадженні маркетингових програм.

Для досягнення підприємством ефективних результатів діяльності та конкурентоспроможності підприємства необхідним є розроблення та запровадження заходів економічного розвитку країни.

На мою думку, головними факторами, що гальмують розвиток малого та середнього бізнесу та хлібокомбінату зокрема є обтяжлива податкова система, а також недостатня фінансово кредитна підтримка малого та середнього бізнесу.

Тому для ефективного економічного розвитку країни, а також підприємництва пропонуємо наступні заходи:

1. Формування належної законодавчої бази, зменшення фіскального тиску, шляхом вдосконалення діючої спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності, запровадження системи податкових пільг, що сприятимуть розвитку малого та середнього бізнесу. Законодавством України не передбачено додаткових пільг для малого бізнесу, а існуюча система оподаткування є обтяжливою для багатьох підприємств та знижує їх фінансові показники. Через надмірні податки, а також недостатнє фінансування новоствореним підприємствам дуже важко досягти конкурентноспроможності на ринку. Підприємство має сплачувати єдиний соціальний внесок (ЄСВ), що на даний момент складає 22%, податок на прибуток (ПДФО), що складає 18%, а також військовий збір – 1,5%. Хоча податок на прибуток та військовий збір сплачуються з заробітної плати працівника, з економічної точки зору це є фінансовим навантаженням на підприємство, адже саме воно виплачує заробітну плату. Непомірні податки призводить до тінізації малого та середнього бізнесу, приховування реальних доходів підприємства, неофіційного працевлаштування та сплати заробітної плати працівникам в конвертах.

2. забезпечення фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами. Малі підприємства мають труднощі в отриманні кредитів, через великі ставки, які варіюються від 30 до 70% річних, що має негативний вплив, адже залучення кредитних коштів за такими відсотками значно збільшує фінансове навантаження на підприємство. А також через великі ризики банкрутства малих підприємств банки не схильні видавати їм кредити;

Тому, для розвитку підприємництва в Україні вважаю необхідним реформування податкового законодавства, що на мою думку має значно знизить рівень тіньової економіки. Також вважаю це першочерговим заходом, для вирішення економічних проблем, зростання бюджету країни, адже в країнах Європи малий бізнес створює близько 60% ВВП, досягнення рівня яких має стати пріоритетним завданням уряду України.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна зроби наступні висновки:

Малий та середній бізнес є невід'ємними складовими ринкової економіки. Ці сектори економіки сприяють вирішенню багатьох соціально-економічних проблем суспільства, а також розвитку науково технічного прогресу. Вони є основним джерелом формування середнього класу, створюють конкурентне ринкове середовище та наповнюють ринок споживчими товарами та послугами. Малий бізнес здатен порівняно швидко окупатися, реагувати на будь-які зміни кон'юнктури ринку, створювати додаткові робочі місця та поглинати надлишкову робочу силу.

На сьогоднішній день стан малого та середнього бізнесу в Україні залишається на незадовільному рівні. Така ситуація викликана несприятливими соціально-економічним станом країни, загостренням політико-економічної кризи, а також воєнними подіями в країні.

Основними причинами, що гальмують розвиток малого бізнесу в Україні є:

- недостатня державна фінансова-кредитна підтримка підприємств;
- недосконалість законодавства щодо розвитку малого бізнесу;
- обтяжлива система обліку та статистичної звітності малих підприємств;
- надмірний рівень оподаткування, що поглиблює проблему тіньової економіки;
- критичний соціально-економічний стан в країні;
- фінансові, матеріальні, територіальні та інші втрати від військових дій на території України;
- тіньова економіка та корупція, що з нею пов'язана, високий рівень інфляції, низький рівень платоспроможності населення.

Для розвитку підприємництва в Україні є необхідним реформування податкового законодавства, зменшення податкового тиску на суб'єктів підприємництва, підтримка з боку держави, взаємодія з органами державної

влади та місцевого самоврядування.

Для підвищення ефективності функціонування ПрАТ "Шосткинський хлібокомбінат" можна запропонувати такі заходи:

- розширення клієнтської бази серед споживачів, шляхом здійснення заходів по активізації попиту. Для цього можна запропонувати розширення асортименту продукції та підвищення її якості.
- розширення ринку збуту продукції, шляхом співпраці з іншими областями України, що допоможе збільшити об'єми реалізації.
- виробництво продукції підприємства на замовлення - забезпечить задоволення специфічних потреб населення та розширить коло споживачів;
- удосконалення технологічних процесів - допоможе зростити темпи виробництва та покращити якість продукції;
- зниження собівартість продукції за рахунок раціонального використання матеріальних ресурсів, виробничих потужностей і площ, робочої сили та часу. Собівартість продукції впливає на її кінцеву ціну, тож ці заходи зроблять продукцію більш доступною для споживачів.

Для ефективного економічного розвитку країни, а також малого та середнього бізнесу пропонуємо наступні заходи:

1. Формування належної законодавчої бази, зменшення фіскального тиску, шляхом вдосконалення діючої спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності, запровадження системи податкових пільг, що сприятимуть розвитку малого та середнього бізнесу.

2. забезпечення фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами.

Вважаємо ці заходи першочерговими задля подоланні економічних проблем, зростання бюджету країни, адже в країнах Європи малий бізнес створює близько 60% ВВП, досягнення рівня яких має стати пріоритетним завданням уряду України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крисак А. О. Сучасні проблеми розвитку малих підприємств в Україні / А. О. Крисак // Інвестиції: практика та досвід. - 2017. - № 21. - С. 14-17. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/21_2017/5.pdf
2. Табінський В. А. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні / В. А. Табінський, В. М. Телятник, А. П. Сімон // Молодий вчений. - 2017. - № 3. - С. 848-851.
3. Матеріал з порталу виконавчої влади «Урядовий портал» [Електронний ресурс]. - URL: <http://www.kmu.gov.ua>
4. Терещенко Я. І. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в Україні: матеріал двадцять другої всеукраїнсько практично-пізнавальної інтернет-конференції, м. Дніпро. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://economics.opu.ua/files/science/2014/20.05/s_1/3.pdf
5. Калетнік Г. М. Державне регулювання економіки : навчальний посібник. / Г. М. Калетнік, А. Г. Мазур, О. Г. Кубай - К.: «Хай-Тек Пресс», 2011. - 428 с.
6. Білоус Г.П. Розвиток малого підприємництва в Україні // Економіка України. — 2016. — № 5. — С. 34—36.
7. Баб'як М.М. Розвиток малого і середнього підприємництва у регіоні // Актуальні проблеми економіки. 2004. № 12. С. 77-83.
8. Chorna N. P., Chornyi R. S., Shandruk S. K. Socioeconomic development of Ukraine: new challenges and threats. Науковий вісник Полісся. 2018. № 1. Ч. 1. С. 100-107.
9. Гордей.О. Д. Соціально-економічні чинники зниження рівня життя населення у кризовий період розвитку України. Економічний вісник університету. 2015. № 25. С. 99-104
10. Hordei O., Patsai B. Priority directions of the financial support of the population's living standards in Ukraine. University Economic Bulletin. 2018. No.

11. Макаренко М. В. Економічний потенціал регіону як основа його розвитку. Вісник Приазовського державного технічного університету. 2017. Вип. 34. С. 12-18

12. Валовий внутрішній продукт в Україні: Мінфін [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>

13. Воронич К. М. Міжнародний досвід організації малого бізнесу та можливість його впровадження в Україні. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21. С. 184-189.

14. Бельтюков Є. Системне дослідження теоретичних проблем і практичних питань підприємництва у промисловому комплексі // Економіст. — 2010. — № 3. — С. 21

15. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / Варналій З.С. – К.: Тво «Знання», 2008. – 302с.

16. Іванілов О. С. Економіка підприємства : підручник. / О. С. Іванілов. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 728 с

17. Річна фінансова звітність підприємства ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат». URL: <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/114850/165/templ>

18. Річні звіти ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» 2018-2020. Вебсайт ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» URL: <http://shostka-hlib.pat.ua/emitents/reports/year>

19. Статистичні дані Державної служби статистики України URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnasel_u.htm

20. Статистичні дані Групи Світового банку. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?locations=UA>

21. Даценко В. Транспортна блокада Росії. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/transportna-blokada-rosiji-light.html>

22. Через бойові дії неможливо провести посівну кампанію: Аграрне

інформаційне агенство. [Електронний ресурс] - URL:
<https://agravery.com/uk/posts/show/cerez-bojovi-dii-nemozливо-provesti-posivnu-na-35-mln-gektariv-silgospzemel>

23. Адаптація українців к условиям войны: опитування соціологічної групи «Рейтинг» [Електронний ресурс] - Режим доступу:
https://ratinggroup.ua/ru/research/ukraine/shestoy_obschenacionalnyu_opros_adaptaciya_ukraincev_k_usloviyam_voyny_19_marta_2022.html

24. Державна підтримка підприємств малого та середнього бізнесу / Г.В. Стричак, О.Д. Франків // Науковий вісник БДФА. Економічні науки: зб. наук. праць / за заг. ред. В.В. Прядко; Міністерство Фінансів України, БДФА. – Чернівці, 2008. – С. 471- 478.

25. Хомко Л. В., Кульгавець Х. Ю. Правове регулювання підприємницької діяльності: навчальний посібник / Л. В. Хомко, Х. Ю. Кульгавець. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – 424 с.

26. Варналій З.С. Основи підприємництва: Навчальний посібник. – К.Знання-Прес, 2002. – 239 с.

27. Гордей О. Д., Миркун Б. А. Сучасний стан соціального та економічного розвитку України. Бізнес Інформ. 2019. №10. С. 151–157.

28. Л. С. Безугла. Державна підтримка малого та середнього бізнесу за допомогою організаційномаркетингових заходів/Л.С. Безугла [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3479>

29. Максименко Н.Д. Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні/Н.Д.Максименко // Вісник НТУ «ХПІ». - 2013 №6(980), - 128-131 с.

30. Законодавство України: Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>

31. Законодавство України: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

32. Дика С. А. Проблеми та перспективи розвитку малого

підприємництва в Україні / С. А. Дика, Г. М. Шовкопляс // Цифрові трансформації України 2020: виклики та реалії: зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 1 за матеріалами круглого столу, 18 вересня 2020 р. – Харків, 2020. – С. 47-53.

33. Страшинська, Л. В. Мале підприємництво в Україні: проблеми та перспективи / Л. В. Страшинська // Наук. вісник Буковинського державного фінансово-економічного інституту. – Чернівці, 2003. – Вип. 4. - С. 22 – 23. – (Економічні науки).

34. Тенденції тіньової економіки: Міністерство економіки України URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>

35. Індекс інфляції в Україні 2022: Мінфін. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>

36. Рівень безробіття в Україні: Мінфін. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/2021/>

37. Кількість підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності: Річний звіт Державної служби статистики України 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/fin/kp_ed/kp_ed_u/arh_kp_ed_u.htm